

Asia: VN/3799/2024

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Akava suhtautuu kriittisesti hallituksen esitykseen, jonka myötä suomalaiseen toimeentulotukeen turvautuminen johtaisi oletusarvoisesti opiskeluperusteisten oleskelulupien peruuttamiseen. Esitetty lakimuutos vaikuttaa ylimitoitetulta toimenpiteeltä ilmiön laajuuteen verrattuna, sen tarpeellisuus on kyseenalaistettavissa nykylainsäädännön perusteella ja se keskittyy tilastollisesti vähentämään toimeentuloon turvautuvien opiskelijoiden määrää puuttumatta toimeentuloedellytyksiin liittyviin juuriongelmiin. Akava huomauttaa lisäksi, että esityksestä puuttuu työmarkkinoihin liittyvä rikosoikeudellinen riskiarviointi.

Hallituksen esityksellä tavoitellaan sitä, että kolmannen maan kansalaisen opiskelijan turvautuminen toimeentulotukeen johtaisi nykyistä selkeämmin oleskeluluvan peruuttamista tai uuden oleskeluluvan myöntämättä jättämistä koskevaan harkintaan. Akava ei näe tarvetta esityksen mukaisille muutoksille, koska esityksen tavoitteet ovat toteutettavissa nykylainsäädännön perusteella. Mikäli opiskelija tervaantuu toimeentulotukeen, opiskelijan oleskelulupaedellytykset eivät täyty nykylainsäädännönkään valossa. Ulkomaalaislain 36 a § mukaan oleskelulupaa ei myönnetä, jos on perusteltua aihetta epäillä, että ulkomaalainen on hakenut oleskelulupaa perusteilla, jotka eivät vastaa maahantulon todellista tarkoitusta.

Keskeisenä ehdotuksena esitetään myös, että opiskelijan oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä olevan riittävän toimeentulon täyttämistä seurattaisiin nykyistä säännöllisemmin ja useammin automaattista jälkivalvontaa hyväksi käyttäen. Tämä tavoite voidaan toteuttaa muuttamatta lainsäädäntöä, eikä siihen liittyvää lainsäädäntömuutosta esitetä. Kuten esityksessä todetaan, Maahanmuuttoviraston mukaan opiskelijan oleskeluluvan voimassaoloaikana osana automaattista jälkivalvontaa tarkistetaan Kelalta, onko opiskelija hakenut perustoimeentulotukea.

Akava kyseenalaistaa vahvasti opiskelijoiden ryhmän poissulkemisen ulkomaalaislain 39 § toimeentuloedellytyksen piiristä. Ongelmalliseksi katsotun ilmiön laajuus on esityksen mukaisesti vähäinen, eikä opiskelijoita koskevalle poikkeukselle esitetä tarpeeksi vahvaa lainopillista perustelua. Akava katsoo, että perusoikeuksia rajoitetaan esityksessä tosiasiallisella tavalla, joka ei täytä suhteellisuus- tai välttämättömyyskriteerejä. Tätä tulkintaa korostaa myös se, että lainsäädäntöteksti on kirjoitettu ehdottomaksi ("on peruutettava tai jätettävä uusimatta"), vaikka esityksen keskeisissä ehdotuksissa esitetään, että opiskelijan turvautuminen toimeentulotukeen johtaisi nykyistä selkeämmin oleskeluluvan peruuttamista tai uuden oleskeluluvan myöntämättä jättämistä koskevaan harkintaan. Kokonaisharkinnan merkitystä ja sitä, että tilanteet on ratkaistava tapauskohtaisesti, ei huomioida muutosehdotuksen muotoilussa.

Esityksessä arvioidaan puutteellisesti sen mahdollisia yksilöllisiä ja rakenteellisia vaikutuksia. Mikäli opiskelija ei uskalla hakea toimeentulotukea, uhkana on opiskelijoiden ajautuminen epäviralliseen tai laittomaan työntekoon, terveydenhoidon laiminlyönti ja lasten etujen vaarantuminen. Kotoutumis- ja oppimispolut ovat uhatta katketa yllättävien, tilapäisten ja yksilöllisten haasteiden vuoksi, jolloin hukataan valtava määrä osaajapotentiaalia. Hallitusohjelmassa tavoitteena on estää väärinkäytöksiä työperäisessä maahanmuutossa ja jatkaa työtä harmaan talouden torjumiseksi, mutta esityksen myötä opiskelijoilla on suurempi riski altistua työperäiselle hyväksikäytölle. Tämän riskin myötä myös esityksen taloudelliset vaikutukset voivat kasvaa mm. lisääntyneen viranomaisvalvonnan tarpeen myötä.

Toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Esitetty muutos keskittyy muodolliseen säätelyyn ja rangaistavuuden lisäämiseen, eikä itse ilmiön ratkaisemiseen. Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksessä työ- ja koulutusperusteisten oleskelulupien sääntelytason haavoittuvuuksista (2025) esitetään väärinkäytösten torjuntaan kohtuullisempia ja käytännöllisempiä keinoja, kuten toimeentuloedellytyksen täyttämiseksi vaadittavien tulorajojen nostamista ja sulkutilin käyttöönottoa. Akava katsoo, että tämänkaltaiset toimenpiteet ovat oikeasuhteisia ja tehokkaampia edistämään hallituksen ymmärrettävää tavoitetta siitä, että opiskelijan tulisi tulla toimeen omilla tuloillaan tai varallisuudellaan.

Linna Jutta
Akava ry